

Mgr. Martin Vitko

Kirsch, Otakar.

(Po)zapomenutí nositelé paměti: Německé muzejnictví na Moravě.

BRNO: PAIDO, 2014. 281 S. ISBN 978-80-7315-249-9.

Problematike dejín múzejníctva sa v poslednej dobe dostáva čoraz viac pozornosti, avšak väčšina prác sa zameriava na dejiny konkrétnych múzejných inštitúcií či biografie osôb. Najnovšia publikácia od brnianskeho historika a muzeológa Otakara Kirscha **(Po)zapomenutí nositelé paměti: Německé muzejnictví na Moravě** má ambíciu z tohto „mainstreamu“ vyčnieť a obrátiť pozornosť na dosiaľ menej reflektovanú záležitosť, a to vývoj kultúrnych inštitúcií spravovaných nemeckým etnikom.

Dielo vzniklo prepracovaním a doplnením autorovej dizertačnej práce, obhájenej v roku 2009 na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne.¹ Vydavateľsky ho zastrešila spoločnosť Paido, u ktorej práca vyšla ako v poradí tretí zväzok edície Kultura a edukace. Autorovým hlavným zámerom bolo „súhrnne analyzovať dnes již neexistující, přesto však v mnoha ohledech stále aktuální jev, na nějž navazuje řada dnešních kulturních institucí – německé muzejnictví na Moravě,“ a možno konštatovať, že dielo vskutku predstavuje kvalitnú analýzu skúmaného fenoménu. Tento mohol byť dôkladne zachytený v značnej šírke, keďže Kirschova metodika je založená na prelínaní historických i muzeologických prístupov. Vyše 280-stránkový text je vrátane úvodnej a záverečnej časti rozčlenený na sedem hlavných celkov.

Ešte pred vlastným jadrom práce autor presnejšie vymedzuje samotný pojem „**nemecko-moravské muzejnictví**“, ktorého významové hľadisko bolo v minulosti uchopované rôzne. Kirsch ho chápe v kontexte dnešných poznatkov muzeológie a historiografie. Zaraďuje ho teda medzi výsledky všeobecnej ľudskej tendencie osvojovania si reality, uskutočňovanej jedincami aktívne sa hlásiacimi k nemeckému kultúrnemu a jazykovému okruhu, alebo ľuďmi, ktorí boli za Nemcov svojim okolím považovaní (s. 20).

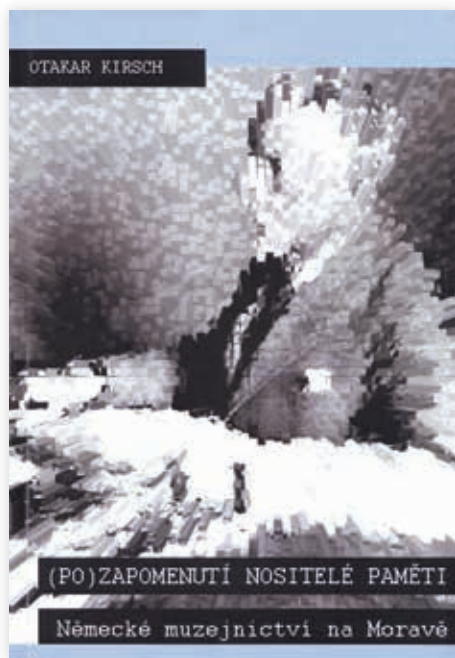
Z časového hľadiska je práca ohraničená faktickým vznikom a zánikom skúmaného fenoménu, teda obdobím 80. rokov 19. storočia a dobou tesne po skončení druhej svetovej vojny. Zaujímavý presah však predstavuje exkurz zameraný na pokračovateľov tradícií nemeckého múzejníctva na Morave v Spolkovej republike Nemecko a Rakúsku.

Po úvode v poradí druhý hlavný celok Kirschovej práce je venovaný priestorovému, typologickému a kvantitatívnemu vymedzeniu nemecko-moravského múzejníctva. Ako autor správne pripomína: „*Německo-moravské muzejnictví [...] musíme vnímat jako integrální součást kulturního a geografického prostoru, která na jedné straně výrazně ovlivňuje své bezprostřední okolí, na straně druhé je jím zásadním způsobem formována*“ (s. 22). Zameriava sa teda na múzeá vo vzťahu k ich okoliu, ale aj z hľadiska priestoru samotných múzejných inštitúcií. Tých bolo za skúmané obdobie pod patronátom nemeckého etnika zriadených minimálne päťdesiat. Typologicky sa síce nelíšili od skladby múzejných inštitúcií iných stredoeurópskych oblastí (centrálne zemské ústavy, lokálne vlastivedné múzeá, špecializované inštitúcie), takáto štruktúra však bola výrazne ovplyvnená vyhranenými národnostnými pomermi medzi českým a nemeckým obyvateľstvom, ako aj samotnou kultúrnou úrovňou či možnosťami moravských Nemcov.

Vznik a vývoj nemeckého múzejníctva na Morave je predmetom ďalšej z hlavných častí Kirschovho diela. Ako autor uvádza, významný vplyv pri formovaní tohto fenoménu mali najmä záujmové múzejné organizácie **Verband österreichischer Kunstgewerbemuseen (VÖK)** a **Verband deutsch-mährischer Ortsmuseen (VDMO)**. Práve v nemeckom kultúrnom prostredí na Morave bola v rámci českých krajín prvý raz realizovaná myšlienka viesť múzejníctvo prostredníctvom záujmovej organizácie jeho pracovníkov. „**Zlatá éra**“ nemeckého múzejníctva na Morave však skončila s vypuknutím 1. svetovej vojny a následným vznikom Československa. Hoci i tu existoval nemecký múzejný zväz, v celorepublikovom meradle zastávalo nemecké múzejníctvo skôr okrajovú, menšinovú úlohu. Roky 1938–1945, kedy boli nemecko-moravské múzeá rozdelené do troch samosprávnych celkov, potom znamenali definitívny zánik tohto fenoménu. Následné obnovenie spoločného česko-slovenského štátu predstavovalo pre väčšinu nemeckých múzejníkov „čas definitívneho rozchodu s jejich vlastí.“ (s. 106). Niekoľko dekád trvajúci vývoj, kedy moravskí Nemci prostredníctvom múzejných

¹ KIRSCH, Otakar. *Německé muzejnictví na Moravě*. Brno, 2008. Dostupné také z: https://is.muni.cz/th/9857/ff_d/DP.pdf. Dizertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Historický ústav. Vedoucí práce Doc. PhDr. Vladimír Goněk, CSc.

inštitúcií dokumentovali okolitú realitu, tak bol prerušený. Dodnes istú kontinuitu podľa Kirscha predstavujú vystaňovalecké múzeá na území dnešného Rakúska a Nemecka, ktorých stručnému popisu sa autor tiež venuje.

V poradi štvrtá časť práce pojednáva o správe a finančných záležitostiach múzejných inštitúcií, keďže práve ony mali značný vplyv na rozvoj či úspech jednotlivých múzeí. Zásadný prelom pre nemecké múzejníctvo na Morave predstavovali národnostné premeny v rámci správy niektorých významných múzeí, ktoré viedli k strate dôležitých centier stmelujúcich múzejné aktivity nemeckého obyvateľstva. V tej súvislosti autor ďalej uvádza: „Absence instituce, která by se stala ‚ideově‘ a organizačně sjednocujícím prvkem, byla také jedním z hlavních důvodů zvyšování profesního odstupů mezi jednotlivými německo-moravskými muzei.“ (s. 133). Dopad na chod múzeí mala jednoznačne aj ich ekonomická situácia, hoci sa v tomto smere nijak väčšmi nelíšila od obdobných ústavov v českých krajinách: „Finanční záležitosti ve většině německo-moravských muzeí vykazovaly jasnou shodu jak s českými, tak německými ústavu na celém území Rakouska-Uherska a později Československé republiky.“ (s. 139). V istom zmysle paradoxné, no o to zaujímavejšie autorovo zistenie v tomto smere predstavuje fakt, že k zvýšeniu prostriedkov od zriaďovateľov došlo až po obsadení Moravy nemeckými vojskami. To však

vo svojom konečnom dôsledku prinieslo zánik miestneho nemeckého múzejníctva.

Úloha múzeí aktívne pôsobiť na verejnosť bola zdôrazňovaná už na prelome 19. a 20. storočia, a v Kirschovej práci sa jej analýze dostáva taktiež značnej pozornosti. Autor k jej lepšiemu pochopeniu pristupuje načrtnutím podstatných vnútorných či vonkajších faktorov, ovplyvňujúcich činnosť nemecko-moravských múzejných inštitúcií. Na jednotlivé formy múzejných aktivít je následne nahliadané za použitia súčasnej modernej muzeologickej terminológie. Čitateľ tak má možnosť pomerne prehľadne získať informácie z oblasti selektnej, tezaurračnej, prezentačnej či vedecko-výskumnej činnosti nemeckých múzeí na Morave. V zdanlivo priamočiarom vývoji týchto inštitúcií však autor vybadal jasnú deliacu líniu, ktorú predstavuje obdobie po roku 1918. Faktický rozpad dvoch významných múzejných organizácií (VÖK a VDMO) podľa neho pre nemecko-moravské múzejníctvo znamenal stratu úzko spolupracujúceho celku, a teda jednoznačný úpadok (badateľný najmä v prezentačných aktivitách), ktorý sa už neskôr nepodarilo zvrátiť (s. 172).

Posledný väčší celok svojej práce autor venuje čiastkovej tematike nemeckého múzejníctva na Morave a ľudského faktoru. Zameriava sa jednak na osoby, ktoré sa na chode múzejných inštitúcií priamo podieľali (správcovia zbierok a ich spolupracovníci; tzv. riadiaca a kontrolná zložka), ale aj na múzejných návštevníkov ako takých. Pozoruhodné je Kirschovo rozdelenie kustódov do deviatich kategórií (napr. organizátor – Julius Leisching; bojovník – Alfred Fischel; vedec – Hugo Iltis), v rámci ktorých predkladá zaujímavé informácie jednak o osobách samotných, ako aj o celkovej podobe nemecko-moravského múzejníctva. Poukazuje tak na značnú heterogénnosť tejto skupiny múzejných pracovníkov, ktorá v istých ohľadoch vykazovala zhodné i jedinečné prvky.

Celá hlavná časť Kirschovej knihy je opatrená bohatým poznámkovým aparátom, ktorý v mnohých ohľadoch spresňuje alebo rozširuje text o ďalšie zaujímavé informácie. Precízne vypracovaný, dvadsaťstranový (!) záverečný zoznam použitých prameňov a literatúry svojím obsahom a širokým spektrom využitých materiálov dokladá autorov rozhľad v problematike a presvedčivo vypovedá o hĺbke jeho výskumu. Hlavné časti knihy dopĺňa tiež niekoľkostránkové nemecké a anglické resumé, ako aj zoznam skratiek. Pozitívne možno hodnotiť zaradenie menného, miestneho, ale i vecného registra,

ktoré čitateľovi značne uľahčujú orientáciu v texte. Obzvlášť vyhotovenie vecného registra nebýva u podobných monografií príliš zvykom, čo Kirschovu prácu nepochybne robí čitateľsky priaznivejšou.

Množstvo (nielen laických) čitateľov v akejkoľvek odbornej publikácii rado privíta rôzne prílohy, ktoré by strohý text nejakým spôsobom ozvláštnili. V knihe O. Kirscha sa okrem prehľadného tabuľkového zoznamu miest, kde sa autorovi podarilo dohľadať zmienky o aktivitách múzejného typu, nachádza tiež šesť desiatok fotografických príloh. Je žiaľ nutné konštatovať, že toto je najslabšie pôsobiaca časť práce. Inak zaujímavé snímky sú až na pár výnimiek prezentované vo veľmi slabej kvalite, čím sa ich výpovedná hodnota fakticky redukuje na minimum. Na druhej strane, za zmienku stojí netypická, avšak interesantná, k vyššie uvedenému priam kontrastne pôsobiaca obálka knihy, ktorá má potenciál zaujať každého hneď na prvý pohľad.

Práca Otakara Kirscha **(Po)zapomenutí nositelé paměti** predstavuje kvalitnú súhrnnú analýzu fenoménu, nazývaného „nemecké múzejníctvo na Morave“. Dielo s premyslenou štruktúrou, priam nabité množstvom informácií, je predurčené najmä odbornému čitateľovi. Zasadnením do širšieho kontextu, ako aj doplnením zaujímavých detailov má však potenciál oslovíť i laickú verejnosť so záujmom o históriu nemeckého obyvateľstva v českých krajinách. ■